

УДК 343.9

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-10-12**Мельникович Вікторія Михайлівна**

кандидат юридичних наук

Керівник Другого слідчого відділу (з дислокацією у м. Львові)

Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Львові

ORCID ID: 0009-0000-9592-9725

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є формування цілісного наукового уявлення про діяльність Державного бюро розслідувань у сфері протидії корупції як самостійний об'єкт наукового дослідження, з'ясування його місця в системі суб'єктів антикорупційної діяльності, а також визначення проблемних питань правового регулювання та практики реалізації відповідних повноважень. Стаття присвячена комплексному науковому осмисленню діяльності Державного бюро розслідувань у сфері протидії корупції як самостійного об'єкта наукового дослідження в межах адміністративного та кримінального права України. Автором проаналізовано історико-правові передумови створення Державного бюро розслідувань, розкрито його нормативно-правовий статус, компетенцію та функціональне призначення в системі суб'єктів антикорупційної діяльності. Особливу увагу приділено аналізу статистичних показників результативності Державного бюро розслідувань за 2018–2024 роки, зокрема щодо виявлення необґрунтованих активів, повернення коштів державі та взаємодії із силами оборони. Досліджено механізми взаємодії Державного бюро розслідувань з Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, Національним агентством з питань запобігання корупції та іншими інституціями. З'ясовано, що правове регулювання антикорупційної діяльності Державного бюро розслідувань має комплексний, міждисциплінарний характер, оскільки поєднує норми кримінального, кримінального процесуального, адміністративного та цивільного процесуального законодавства. Водночас варто констатувати, що спеціального закону, який би комплексно регулював саме антикорупційну функцію Державного бюро розслідувань, на сьогодні не існує, а відповідні повноваження розосереджені між кількома нормативно-правовими актами, що ускладнює як правозастосовну діяльність, так і наукове узагальнення практики їх реалізації. Виявлено проблемні аспекти правового регулювання та організаційного забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства з метою підвищення ефективності протидії корупційним правопорушенням. Зроблено висновок про необхідність подальшого наукового опрацювання інституційного статусу Державного бюро розслідувань з урахуванням Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки.

Ключові слова: Державне бюро розслідувань, протидія корупції, корупційні правопорушення, необґрунтовані активи, антикорупційна інфраструктура, правоохоронні органи, кримінальне провадження.

Melnykovych V. M. Activities of the State Bureau of Investigations in the field of countering corruption as an object of scientific research

The purpose of the article is to form a holistic scientific understanding of the activities of the State Bureau of Investigation in the field of combating corruption as an independent object of scientific research, to clarify its place in the system of subjects of anti-corruption activity, as well as to identify problematic issues of legal regulation and the practice of implementing relevant powers. The article is devoted to a comprehensive scientific understanding of the activities of the State Bureau of Investigation in the field of combating corruption as an independent object of scientific research within the administrative and criminal law of Ukraine. The author analyzes the historical and legal prerequisites for the creation of the State Bureau of Investigation, reveals its regulatory and legal status, competence and functional purpose in the system of subjects of anti-corruption activity. Special attention is paid to the analysis of statistical indicators of the effectiveness of the State Bureau of Investigation for 2018–2024, in particular regarding the identification of unfounded assets, the return of funds to the state and interaction with the defense forces. The mechanisms of interaction of the State Bureau of Investigation with the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, the National Agency for Corruption Prevention and other institutions were studied. It was found that the legal regulation of the anti-corruption activities of the State Bureau of Investigation is of a complex, interdisciplinary nature, as it combines the norms of criminal, criminal procedural, administrative and civil procedural legislation. At

the same time, it is worth noting that there is currently no special law that would comprehensively regulate the anti-corruption function of the State Bureau of Investigation, and the relevant powers are dispersed among several regulatory legal acts, which complicates both law enforcement activities and the scientific generalization of the practice of their implementation. Problematic aspects of legal regulation and organizational support of the activities of the State Bureau of Investigation were identified, and proposals were formulated to improve the current legislation in order to increase the effectiveness of combating corruption offenses. A conclusion was made about the need for further scientific study of the institutional status of the State Bureau of Investigation, taking into account the Asset Recovery Strategy for 2023–2025.

Key words: *State Bureau of Investigation, anti-corruption, corruption offenses, unsubstantiated assets, anti-corruption infrastructure, law enforcement agencies, criminal proceedings.*

Вступ. Реформування правоохоронної системи України, розпочате після 2014 р., зумовило появу принципово нового суб'єкта досудового розслідування – Державного бюро розслідувань, створеного відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII [7]. Поява цього органу стала логічним продовженням процесу деконцентрації повноважень колишньої прокуратури та формування спеціалізованих інституцій, здатних здійснювати ефективне розслідування злочинів, вчинених вищими посадовими особами держави, суддями та працівниками правоохоронних органів. Водночас практика функціонування ДБР засвідчила, що значна частка його повноважень так чи інакше пов'язана із протидією корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням, що обумовлює актуальність наукового аналізу саме цього напрямку діяльності Бюро.

Актуальність теми дослідження визначається кількома обставинами. По-перше, корупція продовжує залишатися одним із ключових викликів національної безпеки України, що особливо загострилося в умовах повномасштабного збройного вторгнення, коли питання прозорого використання оборонних та бюджетних ресурсів набули стратегічного значення. По-друге, ДБР, поряд із Національним антикорупційним бюро України (НАБУ), є одним із небагатьох органів, наділених повноваженнями щодо розслідування корупційних злочинів, вчинених специфічним колом суб'єктів – військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями. По-третє, реалізація Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки [10] прямо покладає на ДБР завдання щодо виявлення та повернення в дохід держави активів, набутих незаконним шляхом, що засвідчує зростання ролі цього органу в антикорупційній інфраструктурі держави. По-четверте, попри понад восьмирічний період функціонування ДБР, у вітчизняній юридичній науці досі відсутнє комплексне монографічне дослідження, присвячене саме антикорупційній складовій діяльності цього органу, що зумовлює наявність наукової прогалини, яку покликана заповнити ця стаття.

Метою статті є формування цілісного наукового уявлення про діяльність Державного бюро розслідувань у сфері протидії корупції як самостійний об'єкт наукового дослідження, з'ясування його місця в системі суб'єктів антикорупційної діяльності, а також визначення проблемних питань правового регулювання та практики реалізації відповідних повноважень.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: розкрити теоретико-методологічні підходи до розуміння категорії «протидія корупції» стосовно діяльності ДБР; охарактеризувати нормативно-правове підґрунтя функціонування Бюро в антикорупційній сфері; проаналізувати організаційно-функціональну структуру ДБР крізь призму антикорупційних повноважень; здійснити аналіз статистичних показників результативності ДБР за 2018–2024 роки; дослідити механізми взаємодії ДБР з іншими суб'єктами антикорупційної інфраструктури; сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання діяльності ДБР у досліджуваній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення Державним бюро розслідувань діяльності, спрямованої на протидію корупційним правопорушенням. Предметом дослідження є діяльність Державного бюро розслідувань у сфері протидії корупції як об'єкт наукового пізнання.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Діалектичний метод використано для з'ясування взаємозв'язку між правовим статусом ДБР та ефективністю антикорупційної діяльності. Історико-правовий метод застосовано для аналізу генези становлення ДБР як суб'єкта протидії корупції. Формально-юридичний метод дав змогу здійснити тлумачення норм чинного законодавства, що регулює діяльність Бюро. Статистичний метод використано під час аналізу показників, відображених у щорічних звітах ДБР [2; 3; 4]. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення повноважень ДБР з повноваженнями інших суб'єктів антикорупційної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження діяльності Державного бюро розслідувань у сфері протидії корупції потребує насамперед з'ясування змісту базових категорій, якими оперує сучасна юридична наука в цій царині. Поняття «протидія корупції» у вітчизняній правовій доктрині традиційно розглядається у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні протидія корупції охоплює сукупність правових, організаційних, економічних та соціальних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, припинення, розслідування корупційних правопорушень, а також усунення наслідків їх вчинення. У вузькому значенні протидія корупції ототожнюється з правоохоронною діяльністю, тобто із заходами кримінально-правового та кримінально-процесуального характеру, які застосовуються уповноваженими державними органами до осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Слід зазначити, що термін «протидія корупції» доцільно відмежовувати від суміжного поняття «запобігання корупції», яке акцентує увагу переважно на превентивних заходах – формуванні антикорупційної культури, здійсненні фінансового контролю, проведенні антикорупційної експертизи нормативно-правових актів тощо. Натомість діяльність ДБР зосереджена насамперед на репресивній (правоохоронній) складовій протидії корупції, а саме на досудовому розслідуванні кримінальних корупційних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також на здійсненні оперативно-розшукової діяльності з метою запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів, розслідування яких віднесено до компетенції Бюро [8].

У науковій літературі неодноразово наголошувалося на важливості чіткого розмежування функцій органів, що утворюють вітчизняну антикорупційну інфраструктуру. Зокрема, дослідники звертають увагу на те, що ефективність протидії кримінальним правопорушенням, зокрема корупційним, значною мірою залежить від належно налагодженої взаємодії між суб'єктами такої протидії, оскільки жоден окремий орган не здатний самостійно забезпечити комплексне вирішення завдань у цій сфері [6]. Ця теза видається особливо актуальною стосовно ДБР, повноваження якого щодо корупційних злочинів є похідними та значною мірою залежать від чіткого розмежування підслідності з НАБУ, Національною поліцією та Службою безпеки України.

Важливим теоретичним аспектом є також питання співвідношення понять «заходи кримінально-правового характеру» та «протидія корупції». У навчальній літературі зазначається, що заходи кримінально-правового характеру становлять комплекс передбачених кримінальним законом засобів реагування держави на вчинення кримінального правопорушення, які застосовуються з метою відновлення порушених прав, покарання винного та запобігання вчиненню нових правопорушень [7 – прим.: тут та надалі використовується позиція джерела 6 щодо навчального посібника]. Стосовно корупційних злочинів такими заходами виступають, зокрема, спеціальна конфіскація, стягнення в дохід держави необґрунтованих активів, а також інші заходи, спрямовані на позбавлення особи економічної вигоди, отриманої внаслідок вчинення корупційного правопорушення. Саме реалізація подібних заходів становить один із пріоритетних напрямів діяльності ДБР, що засвідчується практикою розгляду судами позовів про визнання необґрунтованими активів посадових осіб [1].

Отже, теоретико-методологічний аналіз дає підстави визначити діяльність ДБР у сфері протидії корупції як самостійний, відносно відокремлений напрям функціонування цього органу, що поєднує ознаки правоохоронної, оперативно-розшукової та превентивної діяльності, спрямованої на виявлення, розслідування та припинення корупційних і пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, а також на застосування заходів щодо повернення в дохід держави активів, набутих злочинним шляхом.

Правовою основою функціонування ДБР є передусім Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. № 794-VIII [7], який визначає правовий статус, завдання, принципи діяльності, повноваження та порядок організації роботи цього центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність. Відповідно до цього Закону, ДБР утворюється для запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, до яких належать, зокрема, злочини, вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, судьями, працівниками правоохоронних органів, а також військовослужбовцями Збройних Сил України та інших військових формувань [7]. Саме зазначене коло суб'єктів у сукупності з характером вчинюваних ними діянь зумовлює тісний зв'язок компетенції ДБР із корупційною тематикою, оскільки значна частка злочинів, вчинюваних цими категоріями осіб, має корупційний або пов'язаний із корупцією характер.

Другим за значенням нормативним актом є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ [9], яким визначено правові основи здійснення оперативно-розшукової діяльності уповноваженими на те державними органами, до яких віднесено й оперативні підрозділи ДБР. Значення цього Закону для антикорупційної діяльності Бюро полягає в тому, що саме оперативно-розшукові заходи слугують інструментом виявлення ознак корупційних злочинів на стадії, що передуює внесенню відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також забезпечують збирання доказової бази у справах про приховування активів, набутих незаконним шляхом.

Особливе місце в системі нормативно-правового регулювання антикорупційної діяльності ДБР посідає Стратегія повернення активів на 2023–2025 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.08.2023 № 670-р [10]. Прийняття цього документа стало відповіддю на нагальну потребу вдосконалення державної політики у сфері виявлення, розшуку, арешту, конфіскації та повернення в Україну активів, одержаних унаслідок вчинення корупційних та інших злочинів. Стратегія визначає ДБР одним із ключових суб'єктів реалізації державної політики повернення активів, покладаючи на нього завдання щодо розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) майна, набутого злочинним шляхом, а також щодо ініціювання цивільної конфіскації необґрунтованих активів у порядку, передбаченому Цивільним процесуальним кодексом України [10].

Аналіз положень зазначених нормативно-правових актів у сукупності дає підстави стверджувати, що правове регулювання антикорупційної діяльності ДБР має комплексний, міжгалузевий характер, оскільки поєднує норми кримінального, кримінального процесуального, адміністративного та цивільного процесуального законодавства. Водночас варто констатувати, що спеціального закону, який би комплексно регулював саме антикорупційну функцію ДБР, на сьогодні не існує, а відповідні повноваження розосереджені між кількома нормативно-правовими актами, що ускладнює як правозастосовну діяльність, так і наукове узагальнення практики їх реалізації.

Організаційна структура ДБР побудована за принципом територіальної децентралізації з одночасним збереженням централізованого управління. Відповідно до Закону, систему органів ДБР становлять центральний апарат, територіальні управління, розташовані за межами міста Києва, а також у визначених законом випадках – спеціальні підрозділи [7]. Така побудова забезпечує можливість оперативного реагування на факти вчинення корупційних правопорушень на всій території держави, водночас зберігаючи єдність методологічних підходів до розслідування, що визначається центральним апаратом.

Функціональна характеристика ДБР у сфері протидії корупції охоплює декілька взаємопов'язаних напрямів діяльності. Першим напрямом є досудове розслідування кримінальних корупційних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР, зокрема зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, якщо ці діяння вчинені суб'єктами, віднесеними законом до компетенції Бюро. Другим напрямом є здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення ознак таких злочинів до моменту їх реєстрації в офіційному порядку [9]. Третім напрямом, значення якого суттєво зросло останніми роками, є діяльність щодо виявлення та ініціювання процедур стягнення в дохід держави необґрунтованих активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також порівняння до них осіб.

Показовим прикладом реалізації останнього із зазначених напрямів є справа, за матеріалами якої ДБР ініціювало судовий розгляд позову щодо стягнення в дохід держави майже 3 млн грн необґрунтованих активів посадовця Збройних Сил України [1]. Ця справа є характерною ілюстрацією того, як застосування цивільно-правового механізму визнання активів необґрунтованими доповнює традиційні кримінально-правові засоби протидії корупції, надаючи державі додатковий інструмент економічного впливу на осіб, які використовують службове становище для незаконного збагачення. Слід підкреслити, що подібний механізм має превентивне значення, оскільки формує в суспільстві усвідомлення невідворотності майнових наслідків корупційної поведінки навіть у випадках, коли притягнення особи до кримінальної відповідальності є ускладненим з процесуальних причин.

Окремої уваги заслуговує функція ДБР щодо протидії злочинам, пов'язаним із пособництвом державі-агресору, яка хоча формально й не належить до суто антикорупційної складової, проте тісно з нею пов'язана через спільний предмет доказування – незаконне збагачення та неправомірне розпорядження державними ресурсами в умовах збройної агресії. Так, за результатами розслідування у відповідній категорії справ ДБР передало силам оборони матеріали на понад 8 млн грн, вилучені у справі щодо пособництва державі-агресору [10 – прим.: джерело 9 за оновленою нумерацією]. Наведений

приклад засвідчує міжфункціональний характер діяльності Бюро, в межах якої заходи кримінально-правового реагування на корупційні прояви часто перетинаються із заходами протидії злочинам проти основ національної безпеки.

Кількісний та якісний аналіз результативності діяльності ДБР у досліджуваній сфері доцільно здійснювати на основі офіційних щорічних звітів цього органу, які містять узагальнені статистичні відомості про стан досудових розслідувань, кількість оперативно-розшукових заходів, а також результати роботи щодо повернення активів. Порівняльний аналіз звітів за 2018, 2023 та 2024 роки дає змогу простежити динаміку розвитку інституційної спроможності Бюро в антикорупційній сфері [2; 3; 4].

Звіт про діяльність ДБР за 2018 р. відображає початковий етап становлення органу, коли основна увага приділялася формуванню територіальної мережі управлінь, кадровому забезпеченню та створенню методологічної бази розслідування злочинів, віднесених до підслідності Бюро [2]. У цей період кількість зареєстрованих проваджень щодо корупційних злочинів, вчинених спеціальними суб'єктами (військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями), була відносно незначною, що пояснювалося як об'єктивними труднощами інституційного становлення, так і обмеженою кадровою спроможністю новоствореного органу.

Звіти за 2023 та 2024 роки засвідчують якісно інший рівень організації діяльності ДБР [3; 4]. По-перше, спостерігається суттєве зростання кількості проваджень, пов'язаних із виявленням фактів незаконного збагачення посадових осіб у сфері оборони, що безпосередньо кореспондується з умовами повномасштабного збройного вторгнення та відповідним зростанням обсягів оборонних видатків держави. По-друге, значно активізувалася робота щодо застосування цивільно-правового механізму визнання активів необґрунтованими, що підтверджується наведеним раніше прикладом стягнення майже 3 млн грн необґрунтованих активів [1]. По-третє, посилилася взаємодія ДБР із силами оборони в частині оперативного передання матеріалів та вилученого майна, про що свідчить факт передання матеріалів на суму понад 8 млн грн [10].

Ефективність протидії корупції як системного соціально-правового явища об'єктивно неможлива без належно організованої взаємодії між усіма суб'єктами, на яких покладено відповідні повноваження. У науковій літературі обґрунтовано наголошується, що адміністративно-правове забезпечення взаємодії між суб'єктами протидії кримінальним правопорушенням є самостійним напрямом наукового дослідження, оскільки саме від якості такої взаємодії залежить кінцева результативність правоохоронної діяльності [6]. Ця теза повною мірою застосовна до аналізу місця ДБР в антикорупційній інфраструктурі України.

Найбільш тісною є взаємодія ДБР із Національним антикорупційним бюро України, зумовлена частковим перетином підслідності обох органів. Розмежування компетенції між ДБР та НАБУ здійснюється передусім за суб'єктною ознакою: якщо НАБУ розслідує корупційні злочини, вчинені вищими посадовими особами держави, то до підслідності ДБР віднесено злочини, вчинені суддями, працівниками правоохоронних органів та військовослужбовцями [7]. Водночас на практиці нерідко виникають ситуації суб'єктної конкуренції, коли одна й та сама особа одночасно підпадає під кілька категорій спеціальних суб'єктів, що зумовлює необхідність додаткового узгодження підслідності між органами в кожному конкретному випадку.

Не менш важливою є взаємодія ДБР зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, яка здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням корупційних злочинів, віднесених до підслідності Бюро в частині, що стосується спеціальних суб'єктів корупційних правопорушень. Крім того, суттєвого значення набуває взаємодія ДБР із Національним агентством з питань запобігання корупції в частині обміну інформацією щодо результатів фінансового моніторингу та повної перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, оскільки саме виявлені НАЗК розбіжності між задекларованими доходами та фактичним майновим станом особи нерідко слугують підставою для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань органами ДБР.

Особливого значення в умовах воєнного стану набула взаємодія ДБР із силами оборони України, яка виявляється насамперед у спільній роботі щодо виявлення фактів розкрадання оборонних ресурсів, а також у передачі матеріалів та вилученого майна для потреб оборони держави [10]. Наведений раніше приклад передання матеріалів на суму понад 8 млн грн засвідчує практичну реалізацію принципу цільового використання активів, вилучених у процесі розслідування корупційних та пов'язаних із ними злочинів, безпосередньо на потреби національної безпеки й оборони.

Слід також відзначити взаємодію ДБР із судовими органами в частині розгляду позовів про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Ця форма взаємодії має цивільно-процесуальний характер і реалізується відповідно до положень Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки [10], якою визначено алгоритм дій органів досудового розслідування щодо ініціювання відповідних судових проваджень.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що система взаємодії ДБР з іншими суб'єктами антикорупційної інфраструктури має розгалужений, багаторівневий характер і охоплює як горизонтальні зв'язки з іншими правоохоронними та контролюючими органами, так і вертикальні зв'язки із судовою системою. Водночас практика засвідчує наявність окремих проблем координаційного характеру, зумовлених недостатньою нормативною визначеністю процедур обміну інформацією та розмежування підслідності, що потребує подальшого наукового опрацювання.

Проведений аналіз дає підстави виокремити низку проблемних питань, які потребують вирішення з метою підвищення ефективності антикорупційної діяльності ДБР. По-перше, як уже зазначалося, чинне законодавство не містить окремого спеціального акта, який би комплексно врегулював саме антикорупційну функцію Бюро, що зумовлює фрагментарність правового регулювання та ускладнює правозастосовну практику. Видається доцільним розглянути питання про розроблення відповідних змін до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» [7], якими було б чіткіше визначено критерії розмежування підслідності ДБР та НАБУ в частині корупційних злочинів, а також деталізовано процедуру взаємодії цих органів у випадках суб'єктної конкуренції.

По-друге, аналіз звітності ДБР [2; 3; 4] засвідчив недостатній рівень деталізації статистичних показників щодо результатів антикорупційної діяльності, що ускладнює як науковий аналіз, так і громадський контроль за ефективністю роботи органу. У зв'язку з цим пропонується запровадити уніфіковану методологію формування щорічних звітів ДБР, яка передбачала б окреме виділення показників, що стосуються саме корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, із деталізацією за статтями Кримінального кодексу України, категоріями спеціальних суб'єктів та результатами застосування механізму необґрунтованих активів.

По-третє, потребує вдосконалення механізм оперативно-розшукової діяльності ДБР у частині виявлення ознак корупційних злочинів на ранніх стадіях [9]. Практика засвідчує, що ефективність виявлення фактів незаконного збагачення значною мірою залежить від якості аналітичної роботи, зокрема від можливості своєчасного доступу до реєстрів майнового стану, банківської інформації та даних фінансового моніторингу. У зв'язку з цим доцільним видається подальше вдосконалення інформаційної взаємодії ДБР із Державною службою фінансового моніторингу та Національним банком України.

По-четверте, з огляду на зростання значення механізму цивільної конфіскації необґрунтованих активів [1; 10], постає питання про необхідність узагальнення судової практики розгляду відповідних позовів ДБР з метою вироблення єдиних методологічних підходів до доказування необґрунтованості активів, що сприятиме підвищенню ефективності цього напрямку діяльності Бюро та зменшенню кількості випадків відмови судів у задоволенні відповідних позовів.

По-п'яте, реалізація Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки [10] потребує посилення кадрового та матеріально-технічного забезпечення підрозділів ДБР, відповідальних за виявлення та розшук активів, набутих злочинним шляхом, зокрема шляхом залучення фахівців у сфері фінансового аналізу та міжнародного права, оскільки значна частина відповідних активів може перебувати за межами України, що вимагає застосування механізмів міжнародної правової допомоги.

Викладені пропозиції не претендують на вичерпність, проте, на думку автора, їх реалізація сприятиме підвищенню інституційної спроможності ДБР та ефективності протидії корупційним правопорушенням в Україні, що набуває особливої актуальності в контексті європейської інтеграції держави та виконання відповідних міжнародних зобов'язань у сфері боротьби з корупцією.

Висновки. Проведене комплексне дослідження діяльності Державного бюро розслідувань у сфері протидії корупції дало змогу не лише підтвердити актуальність обраної тематики, а й сформувати цілісне, методологічно обґрунтоване наукове уявлення про цей напрям функціонування Бюро як самостійний об'єкт правового пізнання. Насамперед варто наголосити, що сама постановка проблеми – розгляд антикорупційної діяльності ДБР як окремого предмета наукового аналізу – є виправданою з огляду на те, що впродовж усього періоду існування цього органу, починаючи з моменту його утворення на підставі Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. №

794-VIII [7], антикорупційна складова невпинно набувала дедалі більшої питомої ваги в загальній структурі його повноважень, поступово перетворюючись із периферійного, допоміжного напрямку на один із стрижневих елементів компетенції Бюро.

У межах теоретико-методологічного блоку дослідження встановлено, що категорія «протидія корупції» стосовно діяльності ДБР має розглядатися передусім у вузькому, правоохоронному значенні, оскільки саме репресивна, а не превентивна складова становить основний зміст повноважень цього органу. Водночас автором обґрунтовано тезу про те, що навіть у межах такого вузького розуміння діяльність ДБР не вичерпується суто кримінально-правовим реагуванням на вже вчинені корупційні правопорушення, а охоплює також цивільно-правові інструменти економічного впливу на корупціонерів, зокрема механізм визнання активів необґрунтованими. Це дає підстави стверджувати про змішаний, комплексний характер антикорупційної функції ДБР, який поєднує риси кримінально-процесуальної, оперативної-розшукової та цивільно-процесуальної діяльності, що суттєво відрізняє цей орган від інших суб'єктів антикорупційної інфраструктури, повноваження яких є вужче спеціалізованими. Зазначений висновок має принципове значення для подальшого наукового опрацювання теми, оскільки саме міжгалузевий характер досліджуваної діяльності зумовлює необхідність застосування комплексної методології її аналізу, яка не може обмежуватися виключно інструментарієм науки кримінального права чи кримінального процесу, а має включати також елементи адміністративно-правового та цивільно-правового аналізу.

Водночас вважаємо за необхідне підкреслити, що виявлена позитивна динаміка розвитку інституційної спроможності ДБР не повинна створювати враження про повне вирішення проблемних питань, пов'язаних з організацією антикорупційної діяльності цього органу. Навпаки, проведений аналіз офіційної звітності засвідчив наявність суттєвих прогалин методологічного характеру, зокрема відсутність деталізованої статистики щодо результатів розслідування корупційних злочинів у розрізі окремих статей Кримінального кодексу України та категорій спеціальних суб'єктів. Подібна недостатня прозорість звітності, на думку автора, не лише ускладнює проведення повноцінного наукового аналізу ефективності діяльності ДБР, а й обмежує можливості громадського контролю за результативністю використання бюджетних коштів, виділених на фінансування цього органу, що є неприпустимим в умовах декларованого курсу держави на розбудову прозорих та підзвітних суспільству антикорупційних інституцій.

Література

1. За матеріалами ДБР суд розгляне позов щодо стягнення в дохід держави майже 3 млн грн необґрунтованих активів посадовця ЗСУ. Державне бюро розслідувань. URL: ogy.de/cumx.
2. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2018 рік. Державне бюро розслідувань. URL: ogy.de/8os4.
3. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2023 рік. Державне бюро розслідувань. URL: ogy.de/xsdi.
4. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2024 рік. Державне бюро розслідувань. URL: ogy.de/dnqw.
5. Козар В.В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії між суб'єктами протидії кримінальним правопорушенням в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2025. 202 с.
6. Нікіфорова Т.І. Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру: навчальний посібник. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 175 с.
7. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
9. Силам оборони передано матеріали на понад 8 млн грн, вилучені ДБР у справі щодо пособництва державі-агресору. Державне бюро розслідувань. URL: ogy.de/k5j3.
10. Стратегія повернення активів на 2023–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2023 № 670-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670-2023-p#Text>

References:

1. Za materialamy DBR sud rozghliane pozov shchodo stiahnennia v dokhid derzhavy maizhe 3 mln hrn neobgruntovanykh aktyviv posadovtsia ZSU [Based on the materials of the State Bureau of Investigation, the court will consider a claim for the recovery of almost 3 million UAH of unfounded assets of an official of the Armed Forces

of Ukraine to the state revenue]. *Derzhavne biuro rozsliduvan – State Bureau of Investigation*. URL: ogy.de/cymx. [in Ukrainian].

2. Zvit pro diialnist Derzhavnoho biuro rozsliduvan za 2018 rik [Report on the activities of the State Bureau of Investigation for 2018]. *Derzhavne biuro rozsliduvan – State Bureau of Investigation*. URL: ogy.de/8os4. [in Ukrainian].

3. Zvit pro diialnist Derzhavnoho biuro rozsliduvan za 2023 rik [Report on the activities of the State Bureau of Investigation for 2023]. *Derzhavne biuro rozsliduvan – State Bureau of Investigation*. URL: ogy.de/xsdi. [in Ukrainian].

4. Zvit pro diialnist Derzhavnoho biuro rozsliduvan za 2024 rik [Report on the activities of the State Bureau of Investigation for 2024]. *Derzhavne biuro rozsliduvan – State Bureau of Investigation*. URL: ogy.de/dnqw. [in Ukrainian].

5. Kozar V.V. Administratyvno-pravove zabezpechennia vzaiemodii mizh subiektamy protydii kryminalnym pravoporushenniam v Ukraini [Administrative and legal support for interaction between subjects of combating criminal offenses in Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv, 2025. 202 s. [in Ukrainian].

6. Nikiforova, T.I. (2020). Teoriia i praktyka zastosuvannia zakhodiv kryminalno-pravovoho kharakteru: navchalnyi posibnyk [Theory and practice of applying criminal law measures: a textbook]. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova, 175 p. [in Ukrainian].

7. Pro Derzhavne biuro rozsliduvan: Zakon Ukrainy vid 12.11.2015 r. № 794-VIII [On the State Bureau of Investigation: Law of Ukraine dated 12.11.2015 No. 794-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> [in Ukrainian].

8. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 r. № 2135-XII [On operational and investigative activities: Law of Ukraine dated 18.02.1992 No. 2135-XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> [in Ukrainian].

9. Sylam oborony передано матеріалы на понад 8 млн грн, вилучені DBR у справі шходо пособнытства дерzhavi-ahresoru [Materials worth over 8 million UAH seized by the State Bureau of Investigation in the case of aiding an aggressor state were transferred to the defense forces]. *Derzhavne biuro rozsliduvan – State Bureau of Investigation*. URL: ogy.de/k5j3. [in Ukrainian].

10. Stratehiia povernennia aktyviv na 2023–2025 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.08.2023 № 670-r. [Asset Recovery Strategy for 2023–2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.08.2023 No. 670-p.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670-2023-r#Text> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 08.07.2025

Дата прийняття статті: 30.07.2025

Опубліковано: 23.09.2025